

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA^{*,**}

A RESEARCH ON THE DETERMINATION OF FINANCIAL LITERACY LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Araştırma Makalesi
Research Paper

Bünyamin ER^{***}
Asiye Ecem TAYLAN^{****}

Öz:

Finansal okuryazarlık, temel düzeyde finansal ürünler ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olarak, gündelik hayatta kullanılan finansal araçların seçiminde bilgi temelli kararlar verebilmeyi sağlayan yeterlilik düzeyini ifade etmektedir. Finansal okuryazarlığı oluşturan unsurlar finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış kapsamında ele alınabilmektedir. Toplumun geleceğini temsil eden gençler için finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, lise öğrencileri için önemli olan finansal okuryazarlık konusunu teorik olarak incelemek ve Trabzon Ortahisar ilçesinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini, finansal erişim, bilgi, tutum ve davranışlarından hareketle belirlemektir. Analiz sonucunda, öğrencilerin finansal gelişmelere olan ilgilerinin düşük olduğu ve temel finansal terimler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar sergiledikleri ancak finansal bilgilerinin, tutum ve davranışları üzerinde etkisinin az olduğundan da söz edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Erişim, Finansal Bilgi, Finansal Tutum ve Davranış, Lise Öğrencileri.

Abstract:

Financial literacy refers to level of competence in making information based decisions about selection of financial instruments in daily life, is basically a skill about financial products and their applications. The component parts of financial literacy can be discussed in the framework of financial knowledge, financial attitude and financial behavior. Youth who can be viewed as the future of the society are important to have a relatively high level of financial literacy. In this context, the main goal of this study is to examine the financial literacy which plays an important role for high school in a theoretical way and determine their financial literacy level with get information from financial access, knowledge, attitudes and behaviors of the students of high schools where is in Trabzon, Ortahisar. From the result of the analysis show that students haven't enough knowledge about basic financial concepts and students's interests are low on financial developments. Also, students show

* Makale Gönderim Tarihi: 02.05.2017
Makale Kabul Tarihi: 13.10.2017

** Bu çalışma, Doç. Dr. Bünyamin ER danışmanlığında yürütülen Asiye Ecem TAYLAN tarafından hazırlanan Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Meslek Lisesi Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Trabzon İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

*** Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ber@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9598-7458
**** taylanecem7@gmail.com, orcid.org/0000-0002-9686-5599

favorable behaviors and attitudes but can say that their financial knowladges have a low effect on their behaviors and attitudes.

Keywords: Financial Literacy, Financial Access, Financial Information, Financial Attitude and Behavior, Students of High School.

GİRİŞ

Günümüzde finansal piyasaların genişlemesi ve teknolojinin gelişmesi ile finansal araçların artması ve karmaşık hale gelmesi, bireylerin finansal konularda tek başına karar almalarını engel oluşturmaktadır. Bireylerin finansal sisteme dahil olmaları ve finansal karar alma süreçlerinde bilinçli tercihler yapması ise bireylerin bu konudaki bilgi düzeyleri ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık öncelikli olarak bireyin kendi ekonomisi için olsa da, ekonomi içerisinde almış olduğu kararlar ve atmış olduğu adımlar, finans ve sermaye piyasalarına yön verdiğinden dolayı finansal sistemin gelişmesi ve verimliliği açısından da önem taşımaktadır.

Finansal okuryazarlık; bütçeleme, tasarruf, yatırım, ödünç alma/verme, sigortalama, çeşitlendirme ve gelir-gider eşleştirmesi ile ilgili uygulamalar gibi finansal müşterilerin finansal ürün/hizmet ve kavramlar hakkında bilgi ve becerilerini geliştirmelerini, finansal risk ve fırsatları daha iyi görmelerini, daha bilinçli tercih yapmalarını, nereden yardım almaları gerektiğini ve finansal refahlarını arttırmak için bunun dışındaki diğer tüm faaliyetleri etkin bir şekilde yapmalarını sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Temizel, 2010: 5-7).

Bireylerin, günlük yaşantılarında yaptıkları harcamalar, fatura ödemeleri, kredi kartı kullanımı, kredi kullanımı ya da ödeme yöntemleri arasında yapacakları seçimlerden, elde ettiği gelirden kalan gelecek dönemlere yönelik planladığı tasarruflar için, finansal kararları etkin bir biçimde alabilmesi adına finansal okuryazar olması gerekmektedir. Finansal okuryazarlıkla bireyler, finansal sistem hakkında bilgi sahibi olmakta ve finansal riskleri daha iyi yönetmesini öğrenmektedir. Ekonomi sisteminden bireye aktarılan finansal riskler dolayısıyla bireylerin üstlendikleri riskin farkında olmaları ve bu riski başarıyla yönetmeleri gereklilik halini almıştır. Bu açıdan bakıldığında toplumun tüm kesimlerinin finansal okuryazar olması gereği ortaya çıkmaktadır.

Finansal kararların, yaşam kalitesi üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Finansal kararlar, yaşamda verilen kararların çok önemli bir bölümünü oluşturur ve kişinin yaşam standartlarını belirleyen en etkili unsurlar arasındadır. Finansal hizmet satın almaya ilişkin kararlarda rasyonel olabilmek için bu konuda gelişmiş bir farkındalığa ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal okuryazarlık, farkındalığın artmasına ve finansal tüketicilerin rasyonel karar vermesine yardımcı olmaktadır. Bireylerin, finansal kararlar almadan önce temel finansal bilgileri öğrenmeleri, verecekleri kararların sonuçları ile ilişkilidir. Doğru kararlar bireyin yaşamına olumlu etkilerde bulunurken, yanlış kararların etkisi ise ciddi anlamda olumsuz olabilmektedir. Bireyler, yanlış tercihlerinin sonucunda yılların emeği ile ortaya çıkan biri-

kimleri kaybetmek noktasına gelebilir ya da finansal okuryazarlıklarını arttırarak, yapacakları bilinçli tercihlerle refah düzeyini artırabilirler.

Bireylerin kendi finansal yönetim yetenekleri artan bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, insanlar çocuklarının eğitimi ve kendi emeklilikleri için uzun dönemli yatırım planları ve kısa vadeli tasarruf, tatil için kredi, ev peşinatı, araba kredisi, hayat sigortası ihtiyaçları ve diğer pahalı eşyalar için finansal kararlarını da iyi bir şekilde yönetmeleri gerekmektedir (Chen ve Volpe, 1998: 107). Bireyin ekonomik çıkarlarını korunması adına finansal okuryazarlık vazgeçilmez bir unsur olmakla birlikte, gelişen dünyada her birey için zorunlu hale gelmektedir.

Finansal okuryazarlık, gencinden yaşlısına toplumun her kesimini ilgilendiren ve uzun vadeli etkileri olan önemli bir olgudur. Ancak bireyin finansal okuryazar olabilmesi için öncelikle finansal terimler ve araçlar hakkında bilgi sahibi olması yani finansal eğitim alması gerekmektedir. Finansal hizmetlere nasıl ulaşılması gerektiği ve finansal kuruluşların bulunduğu imkanların neler olduğu ancak finansal erişim ile sağlanabilmektedir. Finansal eğitim ve erişim olmadan finansal okuryazarlıktan söz edilemeyeceği gibi, bu üç kavram birbirinden ayrı düşünülemez.

Finansal kararlar çocukluktan başlar ve bir ömür boyu devam eder. Tüketim, tasarruf, yatırım, borç alma, borç verme ve risk konuları yaşamın her evresinde birey için önemli ve geçerlidir. Dolayısıyla, finans sadece yetişkinleri değil, çocuklar ve gençler de dahil herkesi ilgilendirmektedir. Çalışmada, lise öğrencilerinin seçilmiş olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü erken yaşta edinilen alışkanlıklar, kişinin ilerisindeki hayatına yön vermektedir. 18 yaşına kadar ailelerinin yanında, finansal bakımdan hiçbir sorumluluk almayan gençlerin, üniversiteye ya da çalışma hayatına başlamalarıyla birlikte, bütçelerini kendileri idare etmeye başlamakta, banka kartı, kredi kartı gibi finansal araçları kullanmakla birtakım yükümlülükler altına girmeye başlamaktadırlar. Bu konuda ailelere ve bireyin yakın çevresine büyük sorumluluklar düşmektedir. Aile, çocuğuna finansal konular hakkında temel bilgileri vermeli ona davranış kazandırmalıdır.

Gençlerin finansal konuları takip etmesi, anlaması ve yorumlaması, ileriki yaşlarında karşılaşacakları finansal krizlerle başa çıkabilmelerini kolaylaştıracak ve kendi çözüm yöntemlerini bulmaları konusunda yardımcı olacaktır. Genç nüfusun finansal okuryazarlık düzeyinin gelişimi, gelecekte bu konuda yaşanabilecek olası problemleri azaltabilecek ya da önleyebilecektir.

1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Finansal okuryazarlık kavramı, birçok araştırmacı tarafından üzerinde çalışılan bir konu olmuştur. Finansal okuryazarlık üzerine yapılan araştırmalarda finansal bilgi (OECD, 2005; Stewart, 2006; Rutledge, 2009; Jappelli, 2010; Civan ve Cenger, 2010; Temizel ve Bayram, 2011; Shambare ve Rugimbana, 2012; Louw vd., 2013; Nicolini vd., 2013; İbrahim ve Algaydi, 2013; Sarıgül, 2014), finansal tutum ve davranış (Hilgerth vd., 2003; Co-

urchane ve Zom, 2005; Borden vd., 2008; Lusardi ve Mitchell, 2009; Pahnke ve Honekamp, 2010; Capuano vd., 2011; Robb ve Woodyard, 2011; Gatherhood, 2012; Klapper vd., 2013; Duca ve Kumar, 2014), demografik değişkenler ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki (Worthington, 2006; Rosacker vd., 2009; Garcia vd., 2011; Ansong ve Gyansare, 2012; Mahdzan ve Tabiani, 2013; Bacova vd., 2013; Ergün vd., 2014), aile ve finansal okuryazarlık düzeyi ilişkisi (Cude vd., 2006; Cole vd., 2008; Jorgensen ve Salva, 2010) gibi farklı konular araştırılmıştır. Bununla birlikte literatürde lise öğrencileri üzerine yapılmış çok sınırlı sayıda finansal okuryazarlık çalışması bulunmaktadır.

Danes vd. (1999) çalışmalarında, lisede alınan finansal eğitimin faydasına ve finansal okuryazarlıkla ilişkisine dair olumlu ve olumsuz görüşler ortaya koymuşlardır. Ortaya koymuş oldukları olumlu görüşe göre, lisede verilen kişisel finans eğitimlerinin sonucunda gençlerin bilgisi, davranışı ve kendisine yeterliliğinin olumlu olarak etkilenmektedir.

Bernheim vd. (2001)'ne göre ise, lisede alınan finansal eğitim sonucunda, öğrenciler yaşamın ilerleyen yıllarında tasarruf oranlarını ve edinilen servet miktarını önemli düzeyde arttırmaktadır.

Amacı ABD'li gençlerin finansal okuryazarlığını geliştirmek olan ve lise son sınıf öğrencileri üzerinde yürütülen ABD'lilerin Para Becerileri Karnesi araştırması anket sonuçlarına göre, öğrencilerin üçte ikisi finansal konuların hayatları üzerine bir etkisi olduğuna inanmamaktadır (Varcoe vd., 2005).

Bowen (2002) araştırmasında, öğrenci ve aileleri arasındaki finansal bilgi ilişkisinin, finansal okuryazarlık üzerine etkisini incelemiştir. Parasal terimler ve finansal kavramlar hakkında öğrenci ve aileleri arasındaki finansal bilgi ilişkisini parametrik olmayan kavramlar ile açıklamıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin, net gelir ve sahte çekler hakkında bilgi sahibi oldukları, ailelerin ise araştırmada bulunan finansal alanlar hakkında, özellikle kredi kartı kullanımı ve yükümlülükleri hakkında bilgi sahibi oldukları bulgularına ulaşmıştır.

National Council on Economic Education (NCEE) tarafından 2005 yılında Amerika'da ki yetişkinler ve lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, yetişkinlerin tamamına yakının ekonomiyi anlamının önemli olduğu düşüncesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma rağmen finansal bilgi konusunda hem yetişkinlerin hem de lise öğrencilerinin yetersiz olduğu ve iki grup arasında fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır (NCEE, 2005: 9).

Valentine ve Khayum (2005) demografik ve sosyo-ekonomik faktörlerin kişisel finansal okuryazarlık üzerine etkilerini belirlemek adına, Hindistan'da kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan lise öğrencileri üzerine bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada, öğrencilerin ailelerinin finansal bilgi ve davranışlarının gelişme çağında olan bireylerin finansal okuryazarlıkları üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Jumpstart Koalisyonu 1997 yılından beri her iki yılda bir ABD'de liseli gençlerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmektedir. 2008'de yapılan anket sonuçlarına göre liseli öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanları % 48 ile en düşük seviyesine inmiştir (Mandell, 2008).

Mandell ve Klein (2009), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık eğitiminin finansal davranış üzerine etkisini incelemiştir. Araştırmada, kişisel finans dersi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler karşılaştırıldığında, finans dersi alan öğrencilerin ders almayan öğrencilere göre daha iyi finansal davranışlar sergilemedikleri sonucuna varmışlardır. Buradan hareketle araştırmacılar, lisede alınan kişisel finans veya para yönetimi derslerinin öğrencilerin finansal okuryazarlığını geliştirmediği sonucuna varmışlardır. Araştırmacılar bu durumun başlıca nedenlerinden birisinin öğrencilerin aldırış etmemesi ve motivasyonlarının düşük olmasının olduğunu ifade etmişlerdir.

Amerika Tasarruf Eğitim Konseyi'nin (American Savings Education Council) yürüttüğü "Gençlik ve Para" projesi sonuçlarına göre, öğrenciler finansal bilgilerinin iyi olduğunu düşünmekte, tutum ve davranışları ise bunu doğrulamamaktadır. Söz konusu araştırmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun finansal eğitimini ailesinden ya da arkadaşlarından aldığı ortaya koyulmuştur (Varcoe vd., 2005).

Robb ve Sharpe (2009) yapmış oldukları araştırmada, lisede alınan kişisel finans eğitiminin faydalı olmadığı ve finansal okuryazarlığı arttırmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre, okulda alınan finans dersi kişisel finansal kararlarda yardımcı olmayabilir. Araştırmacılar çalışmalarında ayrıca, dersin zamanlamasının ve öğrencinin öğrenmeye hazır olmasının, yani öğrencinin bu bilgiye ihtiyacı olduğunu anlamasının kişisel finans derslerinden elde edilecek faydayı etkilediğini ortaya koymuşlardır.

2. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı, Trabzon'da bulunan lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ortaya koymaktır. Erişilmek istenilen sonuç, öğrencilerin konu hakkında seviyelerini öğrenip, düşük bir düzey olması durumunda çözüm yolları geliştirerek, öğrencileri finansal terimler ve konular hakkında bilinçlendirmek ve eğilimlerini arttırmaya yönelik öneriler geliştirmektir. Bu amaca bağlı olarak, lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık konusunda ne kadar bilgiye sahip olduğu, finansal erişime yönelik hangi yolları kullandığı, finansal tutum ve davranışları belirlenmeye çalışılmıştır. Trabzon merkez Ortahisar ilçesinde bulunan tüm lise türlerinde öğrenim gören 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri araştırmanın genel kapsamını oluşturmaktadır. Öğrenci sayıları, söz konusu liselerin ve ilgili sınıfların öğrencilerinin toplamından oluşan ana kütle içerisindeki ağırlıkları dikkate alınarak lise türü ve sınıf bazında tesadüfen seçilmiştir. Yani öğrencilerin seçiminde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla örneğe girme şansı her bir öğrenci için eşittir. Araştırmada bilgi toplama yöntem ve aracı olarak formel yapıda düzenlenmiş bir anket formu kullanılmıştır. Toplam 29 sorudan oluşan ankette, açık uçlu sorulara yer verilmemiştir. Anket çalışması Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve anket uygulanacak lise yetkililerinden izin alınarak 2-6 Kasım 2015 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırma kapsamında 9 farklı lisede toplam 840 anket yapılmıştır. Bu anketlerden eksik cevap, kontrol sorularına yönlü cevap verme gibi çeşitli nedenlerle 28 anket çalışma kapsamı dışında bırakılmış, sonuçta toplam 812 anket ile çalışmaya devam edilmiştir. Ge-

rekli ayıklama işlemlerinin ardından anketleri SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiştir. Toplanan veriler ile keşfedici ve tanımlayıcı araştırma gereği frekans dağılımları ve farklılık analizleri yapılmıştır.

3. BULGULAR

Ankete katılan öğrencilerin demografik durumuna ilişkin sonuçlar Tablo 1’de aktarılmıştır. Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların % 61,9’unun kız, % 38,1’inin ise erkek öğrenci olduğu görülmektedir. Yine anket çalışmasına katılan öğrencilerin % 28,7’si 1. sınıf, % 29,2’si 2. sınıf, % 22,4’ü 3. sınıf ve % 19,7’si ise 4. sınıf öğrencileridir. Ankette yer alan sorulara cevap çeşitliliği sağlamak ve alan farklılıklarının finansal okuryazarlık düzeylerinin üzerindeki etkisini görmek amacıyla 6 türde lisenin çalışmaya katılması sağlanmıştır. Buna göre katılımcıların % 24,4’ü Anadolu İmam Hatip Lisesi, % 23,8’i Anadolu Lisesi, % 19,5’i Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, % 14,4’ü Fen Lisesi, % 10,1’i Sosyal Bilimler Lisesi ve %7,9’u ise Ticaret Meslek Liseli öğrencileridir.

Tablo 1: Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Değişken	Grup	Frekans (%)
Cinsiyet	Bayan	503 (61,9)
	Bay	309 (38,1)
Sınıf	1. Sınıf	233 (28,7)
	2. Sınıf	237 (29,2)
	3. Sınıf	182 (22,4)
	4. Sınıf	160 (19,7)
Lise	Anadolu Lisesi	193 (23,8)
	Anadolu İmam-Hatip Lisesi	198 (24,4)
	Fen Lisesi	117 (14,3)
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	158 (19,5)
	Sosyal Bilimler Lisesi	82 (10,1)
	Ticaret Meslek Lisesi	64 (7,9)

Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ilgili araştırma bulguları, katılımcıların finansal erişim durumlarına ilişkin bulgular, katılımcıların finansal tutum ve davranışlarına ilişkin bulgular ve katılımcıların finansal bilgi durumuna ilişkin bulgular şeklinde değerlendirilmiştir.

3.1. Finansal Erişime İlişkin Bulgular

Dünya Bankası’na yapılan tanıma göre finansal erişim, finansal hizmetlerin kullanımında fiyat ve fiyat dışı engellerin olmamasıdır. Finansal tabana yayılımın arz tarafını oluşturan finansal erişim, arz ve talep olarak iki alt sınıfa ayrılmaktadır. Talep kısmı, tüketicilerin finansal kuruluşlara ve hizmetlere olan ilgisi ve bu hizmetlerin kullanımı iken, arz kısmı ise finansal kuruluşların fiziksel imkanları ve finansal hizmetlerin yeterliliğidir.

Finansal hizmetlere olan ulaşımın artması, hane halkının refah düzeyinin yükselmesi ve işletmelerin faaliyetlerinin artmasına yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada ise finansal erişim öğrenciler açısından, finansal bilgi kaynaklarına erişim ve finansal olayları takip düzeyleri olarak değerlendirilmiştir.

Elde edilen ve Tablo 2’de aktarılan bulgulara göre, katılımcıların önemli bir bölümü (% 45) aile, % 18’i medya (tv, gazete, dergi), % 15,6’sı okul ve % 12,9’u ise sosyal medya araçları (facebook, twitter vb.) vasıtası ile ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimlerle tanışmışlardır. Öğrencilerin % 8,4’ü ise konu ile ilgili bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Sorunun yöneltildiğindeki amaç, bireyin finansal konular ile ilgili ilk bilgilere sahibi olmasında hangi etkenlerin rol oynadığının saptanmasıdır. % 45 oranında bilinçli ailelerin çoğunlukta olduğu, çocuğuna finansal bilinci aşılama temellerinin ailesi tarafından atıldığı görülmektedir.

Tablo 2: Finansal Erişime Yönelik Bulgular

Değişken	Grup	Frekans (%)	Değişken	Grup	Frekans (%)
Ekonomik terimleri öğrenme kaynağı	Aile	366 (45,1)	Ekonomi haberlerini öğrenme kaynağı	Aile/sosyal çevre	121 (14,9)
	Okul	127 (15,6)		TV/Radyo	362 (44,6)
	Sosyal medya	105 (12,9)		Kitap/dergi	23 (2,8)
	Medya	146 (18,0)		Sosyal medya	185 (22,8)
	Bilgim yok	68 (8,4)		Kullanmıyorum	121 (14,9)
Finansal olayları takip sıklığı	Her gün	68 (8,4)	Dergi/Kitap aboneliği	Evet	46 (5,7)
	Haftada birkaç kez	280 (34,5)		Hayır	766 (94,3)
	Ayda birkaç kez	180 (22,1)			
	Takip etmiyorum	284 (35,0)			

Finansal erişim ile ilgili diğer bir soruda, ülkemizde ve Dünyada gelişen finansal olayları takip aralığı sorulmuş ve öğrencilerin finansal olayların gelişimine yönelik ilgi ve merakları değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 34,5’inin haftada bir kaç kez, % 22,2’sinin ayda bir kaç kez, % 8,4’ünün her gün finansal olayları takip ettiği, %35’inin ise finansal olayları takip etmediği görülmüştür. Büyük çoğunluğa bakıldığında finansal olayların takip edilmemesi veya takip oranının düşük olması, gençler arasında finansal olayların merak uyandırmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Ekonomi ve finans ile ilgili haberleri öğrenmek için öğrencilerin büyük çoğunluğunun (% 44,6) tv/radyo kanalını, % 22,8’inin sosyal medya araçlarını kullandığı görülmüştür. Bu sonuç, yayın organlarının gelişmekte olan bireyler için erişim aracı olarak popüler olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan araştırmaya katılan öğrencilerin % 14,9’u konu ile ilgili öğrenme eğilimlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Alınan cevaplarla bireylerin çevresinden etkilenerek mi yoksa kendi ilgi ve araştırmasıyla mı bilgi sahibi olduğu da çıkarılabilir. Öğrencilerin finansal erişimlerinde, ekonomik olayları takip amaçlı dergi ve kitap aboneliği alışkanlıkları sorgulanmış ve % 94,’ünden hayır, % 5,7’sinden evet cevabı alınmıştır. Günümüz çağında teknolojinin her geçen gün gelişmesi ve sosyal araçların kullanım

alanının genişlemesi ile birlikte, kitap ve dergi okuma alışkanlığının azalması, abonelik gibi devamlılık arz eden faaliyetlerin azalmasında etkin rol oynamaktadır.

3.2. Finansal Tutum ve Davranışa Yönelik Bulgular

Öğrencilerin finansal erişime yönelik durumları ortaya konulduktan sonra, finansal okuryazarlık çalışmalarının önemli bir ayağını oluşturan finansal tutum ve davranışlarının belirlenmesine yönelik sonuçlar Tablo 3'te aktarılmıştır.

Gelişme çağında olan bireylerin, elde ettikleri parayı kısa vade mi yoksa uzun vadede mi yönettiklerine ilişkin soruya katılımcıların % 50'si tarafından günlük, % 38,1'i tarafından haftalık olarak cevap verilmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kısa vadeli para yönetimine yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Ailelerin para yönetimi konusundaki bu tutumu, çocuklarının ileriki yaşlarında özgüven eksikliği yaşamalarına sebep olabilmekte, üniversite çağında ailesinden uzakta yaşamaya başlayacak olan bireyin parasını ne kadar sürede değerlendireceği sorununa zemin hazırlamaktadır.

Yetişmekte olan neslin tutum ve davranışlarını ölçme amaçlı yöneltilen diğer bir soruda % 63,9'unun harcamalara öncelik verdiği, % 18,6'sının ise tasarruf eğiliminin daha ağır bastığı görülmüştür. Verilen cevaplarda, tasarrufa olan eğilimin bu derece düşük olmasının ya da olmamasının nedeni gelecek neslin finansal birikim ile ilgili yeterince bilgilendirilmesinin eksikliği olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı (% 68) harçlıklarından kalan parayı nakit olarak tutmakta, geri kalan kısmı ise çeşitli birikim yolları ile değerlendirmektedir. Yastık altı olarak nitelendirilip biriken, ekonomik etkinliğe girmeyen finansal davranış şekillerinin bireylere küçük yaşta aşılandığı görülmekte, öğrencilerin % 5,5'inin parasını bankada muhafaza etmesi, küçük bir kısmının ise aile veya çevresi tarafından bilinçli olarak yönlendirildiğinin göstergesidir.

Diğer bir soruda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin çoğunluğunun ellerindeki parayı uzun süre muhafaza etmeleri (% 44, % 20 ve % 4), beklenmedik harcamalara karşı tedbirli olduklarını göstermektedir. Diğer öğrencilerin ise, elindeki parayı kısa sürede tükettiği anlaşılmaktadır. Anketi yanıtlayan öğrencilerin % 40'ı bir sonraki harçlık dönemine gelmeden ailesinden tekrar para talebinde bulunurken, % 32,5'inin giderlerini kısması ve sahip olduğu parayı biriktirmesi, aynı yaş grubunda olan kişilerin ekonomik davranış ve tutumlarının farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Yetiştirilme tarzıyla yakından alakalı olan bu durumda, aileye birçok görev düşmektedir. Parasal yönden rahat bir ortam sunan aileler, çocuklarının tutumlarını yanlış yönlendirmekte, ileriki dönemlerinden yaşanması muhtemel finansal sıkıntılarına zemin hazırlamaktadırlar.

Sahip oldukları paranın yönetimi ile ilgili sorulan soru karşısında öğrencilerin % 55,2'si paralarını kendi yönettiği ve hedefler koyduğunu, % 21,6'sı hedef koyduğunu ve ulaştığını belirtmiştir. Buradan hareketle, öğrencilerin çoğunun para idaresine hakim olduğu görülmektedir. Öğrencilerin % 14,3'ü ise ailesine danışarak kararlar aldığını ifade etmiştir. Kişinin erken yaşta para idaresi üzerine verdiği kararlar ileriki dönemlerinde kendi bütçe

yönetimi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bireyin kararları ve davranışları, finansal harcama ve tasarruflarının kontrolünü elinde tutan, ekonomik yaşamında kendine güvenen, ne istediğini bilen ve ekonomik farkındalığa erken yaşta ulaşabilen nesillerin yetişmesi bakımından önem taşımaktadır. Harcamalarının takibi, bireylerin yaptıkları giderlerin bilincinde olup olmadığı, sabit ve değişken giderlerinin farkındalığı ve bu giderlerinin, gelirlerine oranla ne şekilde karşılandığının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Diğer bir soruda, katılımcıların % 47,3'ü yapılan harcamaların bir kısmını takip ettiklerini, % 23,6'sı tamamını takip ettiklerini ve % 29,1'i ise yapılan harcamaları takip etmediklerini belirtmişlerdir. Yine ürünü satın alırken katılımcıların % 43,8'i ihtiyaçları doğrultusunda, % 27,2'si fiyatına bakarak alışveriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Bireyin, aldığı ürünün ihtiyacı karşılaması ve piyasada bulunan ürünler arasında fiyat karşılaştırması yapabilmesi bilinçli bir tüketici olduğunun göstergesidir. İndirim ya da markasına bakılarak yapılan alışverişler, tüketicinin ihtiyaçlarına cevap vermiyor ise bilinçsizce yapılan harcamalar söz konusu olmaktadır.

Marka ve ambalaj büyüklüğüne bakarak fiyat karşılaştırılması sorulduğunda, öğrencilerin % 83,1'inin ilgilendiği ürünün piyasadaki değerinin farkında olduğu, % 16,9'unun ise farkında olmadığı görülmüştür. Ödeme yaptığı ürünün farkındalığında olan, değerini ölçebilen birey, tüketim malları piyasasına yön verebilmektedir.

Tablo 3: Finansal Tutum ve Davranışa Yönelik Bulgular

Değişken	Grup	Frekans (%)	Değişken	Grup	Frekans (%)
Harçlığı alma sıklığı	Günlük	406 (50,0)	Yeni harçlıktan önce paranın tükenme durumu	Daima	113 (13,9)
	Haftalık	309 (38,0)		Çok sık	143 (17,6)
	Aylık	65 (8,0)		Bazen	357 (44)
	Yıllık	8 (1,0)		Çok nadiren	163 (20,1)
	Almıyorum	24 (3,0)		Asla	36 (4,4)
Harçlığı değerlendirme	Tasarruf, sonra harcama	151 (18,6)	Ürün alırken dikkat edilen şey	Marka	177 (21,8)
	Harcama, sonra tasarruf	519 (63,9)		Fiyat	221 (27,2)
	Hepsini harcama	101 (12,4)		İndirim	58 (7,1)
	Yanıt yok	41 (5,1)		İhtiyaç	356 (43,8)
Harçlık almadan para tükenirse	Giderleri kısırım	264 (32,6)	Fiş/fatura saklama alışkanlığı	Her zaman	272 (33,5)
	Tasarruflarımı harcarım	161 (19,8)		Büyük miktarda alışverişlerde	401 (49,4)
	Borç alırım	62 (7,6)		Hayır	139 (17,1)
	Tekrar harçlık alırım	325 (40,0)			
Yeni Harçlık almadan kalan parayı değerlendirme	Harcarım	157 (19,3)	Harcamaları takip etme	Bir kısmını	384 (47,3)
	Nakit olarak saklarım	552 (68,0)		Tamamını	192 (23,6)
	Altın vb. alırım	32 (3,9)		Takip etmiyorum	236 (29,1)
	Banka hesabıma yatırırım	45 (5,5)	Fiyat karşılaştırması yapabilme	Evet	675 (83,1)
	Arkadaşlara borç veririm	26 (3,3)		Hayır	137 (16,9)

Satın alınan ürünlerin tutarlarını gösteren fiş ve faturanın muhafaza edilmesi, kişinin yaptığı harcamaların takibinde olması, kullandığı ürünün günlük, aylık ya da yıllık fiyat değişiminin farkına varması ve satın alma alışkanlığındaki değişimleri göstermesi bakımından önemlidir. Yapılan araştırma sonucuna göre, katılımcıların % 49,4'u büyük miktarlı alışverişlere, % 33,5'i ise bütün alışverişlere ilişkin fiş ya da faturaları saklamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 17,1'inin ise fiş ya da fatura saklama alışkanlıkları bulunmamaktadır.

3.3. Finansal Bilgi Düzeyine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin finansal erişime yönelik durumları ortaya konulduktan sonra, finansal okuryazarlık çalışmalarının bir başka önemli ayağını oluşturan finansal bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik sonuçlar Tablo 4'te aktarılmıştır. Öğrencilerin finansal bilgi düzeyleri ölçülürken, hem ailelerinin finansal davranışları ya da bütçe koşullarına ilişkin bilgi sahibi olup olmadıkları ve hem de ekonomi ile ilgili bilgi ve kavramlara hakim olup olmadıkları ölçülmüştür.

Katılımcılara evlerinin kira mı yoksa kendi evleri mi sorusu yöneltildiğinde % 3,7'sinin kısmın 'Bilmiyorum' cevabını vermesi, iki ihtimali ön plana çıkartmaktadır. Bu durum; bireylerin, ailesinin finansal durum ya da gücünün hakkında bilgilendirilmemesi ya da konu hakkında ilgisinin olmadığı göstergesi olabilir. Genel olarak ailelerin tutum ve davranışları, çocuklarına da yansımaktadır.

Katılımcıların ailelerinin % 46,6'sı acil durumlar için tasarruf veya emeklilik için özel birikime sahipken, % 14,8'i sahip değildir. Aileler finansal koruma yöntemleri hakkında çocuklarını bilgilendirmeli, gerekli davranışları aşılamaları gerekmektedir.

Diğer bir soruda, katılımcıların % 54,2'sinin ailelerinin bütçe giderlerini bildiği, %33,3'ünün bir kısmı hakkında bilgi sahibi olduğu, % 12,6'sının konu hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Bireyin, aile bütçesi hakkında bilgi sahibi olmaması, ilgisizliği veya ailenin durumu kendisiyle paylaşmamasından kaynaklanabilir. Ailesel gider ve gelirleri hakkında çocuklarını bilinçlendirmeyen aileler, parasal harcamalar konusunda bilinçsiz ve sorumsuz bireylerin yetişmelerine neden olmaktadır.

Tüketim mallarındaki değişiklikler, altın, petrol, metal vb. fiyat değişimleri ya da enflasyon oranı kişilerin ekonomik durumunu yakından ilgilendirmekte, satın alma gücünde farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Bireylerin, ekonomilerini kontrol altına almak için finansal eğilimleri yakından takip etmeleri gerekir. Katılımcıların % 43,6'sı hiç bir eğilimi takip etmediğini belirterek, finansal olaylara olan ilgi eksikliğini ortaya koymuşlardır.

Kredi kartı, kişilerin nakit ihtiyacı doğduğunda ya da mal ve hizmet satın aldıklarında ödeme erteleme, taksitlendirme gibi durumlarda kullandığı, bankalardan temin edilen ödeme aracıdır. Kredi kartı kişilere, kullanım anında alım gücünü artırma özelliği sağlar. Katılımcıların % 21,8'i kredi kartı hakkında bilgi sahibi değilken, % 16,1'ine göre kredi kartı alım gücünü etkilememektedir. Kredi kartının bir ödeme aracı olduğu, doğu kullanıldığında hayatı kolaylaştırabileceği hakkında bireylerin bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Katılımcılara fiyat indirimleri ile ilgili soru yöneltilmiş, indirim miktarı sonrası ürün fiyatının belirlenmesi talep edilmiştir. Öğrencilerin %76,4'ü doğru cevabı verirken, % 15,1'i yanılgıya düşmüştür. Katılımcıların % 8,5'i nakit ya da %'lik indirim hesabını yapamamış, soruyu yanıtlayamamıştır. Fiyat karşılaştırması yapabilmesi için, bireyin ekonomik faaliyetlere (alım-satım) katılımının teşvik edilmesi, çevre veya ailesi tarafından bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Gelirimiz sabitken, satın aldığımız ürün ya da hizmetlerin fiyat artışı, alım gücümüzü etkilediği gibi, caydırma etkisi de oluşturabilir. Öğrencilerin % 71,8'i bu fikre katılırken, % 18,8'i farklı görüşü savunmakta olup, % 9,4'ü konu hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade etmişlerdir.

Diğer bir soruda katılımcılardan kendilerini, finansal okuryazar kişi olarak değerlendirilmeleri talep edildiğinde % 37,4'ü hiçbir bilgi ve becerilerin olmadığını, % 33,6'sı kendisini yeterli seviyede gördüğünü, % 28,9'u ise soruyu yanıtlamakta zorlandığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri adına aile, çevre veya okul alanlarında belirli testler, eğitimler düzenlenmeli, bilgi eksikleri giderilmelidir.

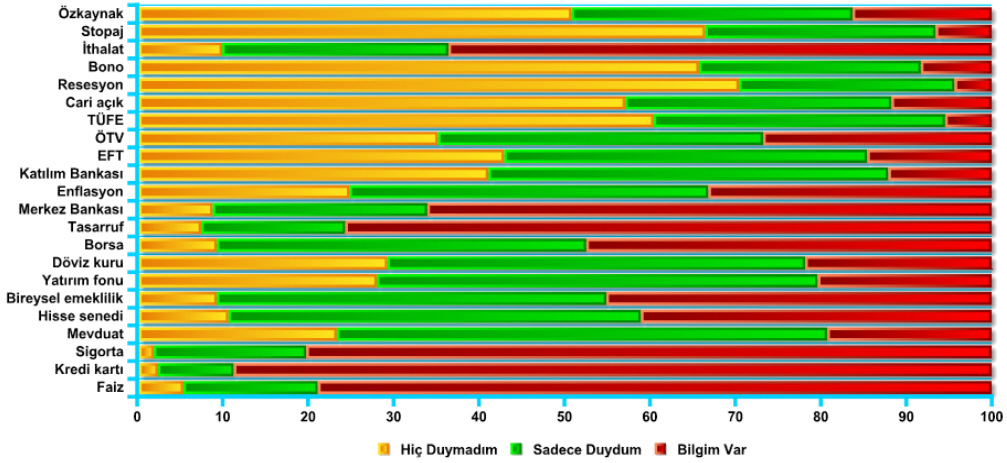
Tablo 4: Finansal Bilgi Düzeylerine Yönelik Bulgular

Değişken	Grup	Frekans (%)	Değişken	Grup	Frekans (%)
Ev mülkiyeti	Kira	229 (28,2)	Kredi kartı ve alım gücü ilişkisi	Arttırır	246 (30,3)
	Kendi evimiz	553 (68,1)		Arttırmaz	258 (31,8)
	Bilmiyorum	30 (3,7)		Etkilemez	131 (16,1)
		Bilgim yok		177 (21,8)	
Ailenin acil durumlar için özel birikimi	Evet	378 (46,6)	Ürün fiyatı ve alım gücü ilişkisi	Düşürür	583 (71,8)
	Hayır	120 (14,8)		Düşürmez	97 (11,9)
	Fikrim yok	314 (38,6)		Etkilemez	56 (6,9)
Aile bütçe gideri bilgisi	Evet	440 (54,2)		Bilgim yok	76 (9,4)
	Kısmen	270 (33,3)	Finansal okuryazar olarak değerlendirme	Evet	304 (37,5)
	Hayır	102 (12,5)		Hayır	273 (33,6)
		Cevaplayamıyorum		235 (28,9)	
Eğilim takip durumu	Enflasyon	49 (6,0)	Kredi çekme kararı	Araba	631 (77,7)
	Ürün fiyatları	283 (34,9)		Tatil	51 (6,3)
	Emtia fiyatları	126 (15,5)		Giyecek	75 (9,2)
Ürün indirimi hesaplama	Takip etmiyorum	354 (43,6)		Kişisel bakım	55 (6,8)
	50 TL'lik indirim	620 (76,4)			
	%10'luk indirim	123 (15,1)			
	Hesaplayamıyorum	69 (8,5)			

Öğrencilerin finansal bilgi düzeylerine ilişkin olarak yöneltilen diğer bir soru, kredi kullanım kararı ile ilgili olmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin kredi çekme kararını öncelikle hangi ihtiyacı karşılamak üzere vereceğinden hareketle bilgiye dayalı doğru bir finansal davranış ortaya koyup koymadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Yöneltilen soru karşısında öğrencilerin % 77,7'si kendilerine uzun vadede fayda sağlayacak olan arabayı tercih etmiş, geri kalan kısmı ise kısa vadede tükenebilecek olan giyim, tatil ve kişisel bakım masrafla-

rını karşılamak üzere kredi çekme eğilimini ortaya koymuşlardır. Uzun vade yatırımı olan arabanın önemli ölçüde tercih edilmesi, yatırımlarını bilinçli bir şekilde değerlendirme özelliğine sahip kesimin fazla olduğunu göstermektedir. Bireylere, yaptıkları harcamaların uzun vadede kendilerine geri dönüşlerinin ne ölçüde olacağı konusunda bilgi verilmeli, doğru tercihlere yönelmesi için yol gösterilmelidir.

Finansal okuryazarlık çalışmalarında, finansal bilgi açısından tasarruf ve yatırım araçları ile genel ekonomiye ilişkin kavramlar konusundaki bilgi düzeyi araştırılan diğer bir konudur. Bu kapsamda yöneltilen sorulara araştırmaya katılan öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafik 1: Finansal Bilgiye Yönelik Bulgular

Grafik 1’deki bulgulara göre öğrenciler genel ekonomi ile ilgili tasarruf, kredi kartı, faiz, enflasyon gibi bazı kavramlar konusunda büyük ölçüde bilgi sahibi iken, resesyon, cari açık, stopaj gibi diğer bazı kavramlar konusunda ve yatırım fonu, bono gibi yatırım araçları konusunda bilgi sahibi değillerdir.

3.4. Farklılık Analizlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların finansal erişim, finansal tutum ve davranış ile finansal bilgi düzeylerine ilişkin bulguların ardından, finansal okuryazarlık düzeylerinin öğrencilerin cinsiyet, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla farklılık analizleri yapılmıştır. Farklılık analizleri yapılırken iki grup (cinsiyet) arasındaki farklılıkları belirlemek için t testi ve ikiden fazla grup (sınıf, lise türü) arasındaki farklılıkları belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. T testi sonrası ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere frekans değerlerine, ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine (Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği) bakılmıştır.

İlk olarak öğrencilerin finansal erişim durumlarının kişisel özellikleri açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için farklılık analizleri yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 5’de aktarılmıştır.

Tablo 5: Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Erişim Durumları

	Cinsiyet t istatistik (p değeri)	Sınıf F istatistik (p değeri)	Lise türü F istatistik (p değeri)
Finansal Tutuma ve Davranışa Yönelik Sorular	0,383 (-0,702)	1,005 (-0,390)	2,431 (0,034)*
Ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimleri nerede öğrendiniz?	5,645 (0,000)**	3,246 (0,021)*	1,873 (-0,097)
Ülkemizde ve Dünyada gelişen finansal olayları ne kadar sıklıkta takip ediyorsunuz?	1,624 (-0,105)	3,639 (0,013)*	1,229 (-0,293)
Ekonomi ve finans ile ilgili haberleri öğrenmek için aşağıdaki araçlardan hangilerini kullanıyorsunuz?	-0,477 (-0,633)	0,777 (-0,507)	0,586 (-0,711)

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 5’deki bulgulara göre;

- Öğrencilerin ekonomi ve finans terimleri ile ilgili ilk terimleri öğrendikleri kaynakların lise türleri açısından anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Bu durum, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin finans ile ilgili ilk terimlerin aileden öğrenenlerin sayılarının Sosyal Bilimler Lisesi ve Ticaret Meslek Lisesinde öğrenim görenlere göre daha fazla olmasından kaynaklanmıştır. Bu sonuca göre Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerin aileleri tarafından finansal konularda daha çok bilgilendirildikleri ifade edilebilir.
- Öğrenciler arasında cinsiyet ve okudukları sınıfa göre finansal olayları takip açısından anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Frekans değerleri ve Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarında hareketle, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre finansal olayların takibinde daha az ilgili olduğu, öğrenciler arasında yaş seviyesi yükseldikçe finansal olayların takibine yönelik ilgilerinin arttığı söylenilebilir.

Ekonomi ve finans ile ilgili haber kaynaklarının öğrencilerin sınıflarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarından hareketle, ekonomi ve finans ile ilgili gelişmelerin takibinde yaş ortalaması yükseldikçe (daha yüksek sınıfta okuyan öğrenciler) aile ve sosyal çevrenin etkisinin azaldığı, bireylerin kendi iradesi ile bilgi edinmek adına tv/radyo ve sosyal medya araçlarına yöneldiği söylenilebilir.

Finansal erişim açısından öğrencilerin durumları değerlendirildikten sonra, öğrencilerin finansal tutum ve davranış durumlarının cinsiyetleri, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için farklılık analizleri yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 6’da aktarılmıştır.

Tablo 6: Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Tutum ve Davranış Durumları

Finansal Tutuma ve Davranışa Yönelik Sorular	Cinsiyet t istatistik (p değeri)	Sınıf F istatistik (p değeri)	Lise türü F istatistik (p değeri)
Harçlığınızı ne sıklıkta alıyorsunuz?	-0,1034 (0,302)	5,279 (0,101)	6,707 (0,000)**
Harçlığınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?	-0,081 (0,936)	0,051 (0,985)	0,539 (0,747)
Bir sonraki harçlığınızı almadan önce arda kalan paranız varsa bununla ne yaparsınız?	-1,842 (0,066)	0,660 (0,577)	1,745 (0,122)
Yeni harçlığınızı almadan önce elinizdeki para ne kadar sıklıkla tüketir?	-0,685 (0,494)	1,704 (0,165)	1,938 (0,086)
Bir sonraki harçlığınızı almadan önce paranız tükenirse genellikle ne yaparsınız?	1,379 (0,168)	0,483 (0,694)	2,735 (0,018)*
Para idaresi ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisidir?	-0,558 (0,577)	1,338 (0,261)	1,101 (0,359)
Günlük, aylık ya da yıllık harcamalarınızı takip eder misiniz?	-0,196 (0,845)	5,102 (0,002)**	1,989 (0,078)
Herhangi bir ürünü alırken nelere dikkat edersiniz?	1,254 (0,210)	2,668 (0,047)*	1,230 (0,293)
Bir markette fiyatlarına bakarak herhangi bir markada veya ambalaj büyüklüğünde fiyat karşılaştırmasını kolaylıkla yapabilir misiniz?	0,026 (0,979)	0,575 (0,632)	8,435 (0,000)**
Alışveriş yaptıktan sonra ödediğiniz tutarı gösteren fiş veya faturayı saklıyor musunuz?	-3,621 (0,000)**	0,637 (0,591)*	0,331 (0,895)

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 6'daki bulgulara göre;

- Harçlıkların değerlendirilmesi konusunda lise türleri açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin harçlıklarını haftalık olarak değerlendirmesinin, geri kalan lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin ise harçlıklarını ağırlıklı olarak günlük değerlendirmelerinin bu farklılığa neden olduğu ifade edilebilir.
- Öğrencilerin bir sonraki harçlıklarını almadan ellerindeki parayı tükettiklerinde gösterdikleri davranış durumları lise türüne göre anlamlı derece de farklılık göstermiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, öğrencilerin genel olarak ailelerinden tekrar talepte bulunmayı tercih etmesinin, ancak Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerine bakıldığında bu oranın daha da yüksek olmasının bu sonucu ortaya çıkardığı ifade edilebilir.

- Öğrencilerin sınıflarına göre harcamalarını takip durumları anlamlı derecede farklılık göstermiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, katılımcıların yaş ortalaması ilerledikçe harcamalarına olan takip eğilimlerinin arttığı görülmüştür. Bu bulguya göre bir değerlendirme yapılır ise öğrencilerin yaşı ilerledikçe sorumluluk bilincinin gelişmesi ile harcamalarını kontrol altında tutmak istedikleri söylenebilir.
- Öğrencilerin sınıflarına göre, ürün alırken dikkat ettikleri etkenler anlamlı derecede farklılık göstermiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre değerlendirildiğinde, gelişmekte olan çağın yaş ortalamaları yükseldikçe marka alışkanlıklarının azaldığı ve alışverişlerini ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği ve bunun da öğrenim görülen sınıf açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkarttığı ifade edilebilir.
- Öğrencilerin lise türüne göre, ürün fiyatlarına bakarak herhangi bir markada veya ambalaj büyüklüğünde fiyat karşılaştırmasını yapabilme durumu yine anlamlı derecede farklılık göstermiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin, diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere göre fiyat farklılaştırması yapabilme durumları daha düşük çıkmış olup fiyat karşılaştırmalarında zorlandıkları görülmüş ve bu durumda istatistiki olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmıştır.
- Fiş veya fatura saklama alışkanlıkları hakkında bilgi edinmek amaçlı yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve okudukları sınıfa göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Frekans dağılımlarına göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre alışveriş yaptıktan sonra ödenen tutarı gösteren fiş veya faturaları saklama alışkanlıklarının daha çok olduğu, aynı zamanda Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre yaş seviyesi ilerledikçe saklama alışkanlıklarının arttığı görülmüştür.

Öğrencilerin finansal bilgi düzeylerinin cinsiyetleri, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için farklılık analizleri yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 7’de aktarılmıştır.

Tablo 7’deki bulgulara göre;

- Öğrencilerin lise türlerine göre, aile ekonomi durumu hakkındaki bilgi düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi’nde öğrenim gören öğrencilerin diğer liselerde öğrenim gören öğrencilere göre ailesinin ekonomik durumuyla daha ilgili ve bilinçli olduğu görülmüştür.

Tablo 7: Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Bilgi Durumu

Finansal Bilgiyi Ölçmeye Yönelik Sorular	Cinsiyet t istatistik (p değeri)	Sınıf F istatistik (p değeri)	Lise türü F istatistik (p değeri)
Oturduğunuz ev kira mı yoksa kendi eviniz mi?	-0,801 (0,493)	0,977 (0,403)	5,021 (0,000)**
Ailenizin acil durumlara karşı tasarrufu veya emeklilik için özel birikimi var mıdır?	-1,206 (0,228)	0,601 (0,615)	4,218 (0,001)**
Ailenizin bütçe giderlerinin neler olduğunu biliyor musunuz?(kira, elektrik, su vb.)	1,683 (0,093)	0,940 (0,421)	6,050 (0,000)
Aşağıdaki eğilimlerden hangilerini takip ediyorsunuz?	2,785 (0,006)**	2,384 (0,068)	2,322 (0,042)
Kredi kartı sahibi olmak kişinin alım gücünü artırabilir mi?	0,652 (0,515)	1,446 (0,228)	2,310 (0,042)
Diyelim ki iki farklı mağazada satılan aynı TV modelini gördünüz. Başlangıç fiyatı 400 TL idi. Mağazalardan birisi 50 TL indirim yapmış diğeri de % 10 indirim yapmıştır. Hangi fiyat sizin için daha iyidir?	0,386 (0,700)	3,490 (0,015)*	10,754 (0,000)
Sizce gelirin sabitken, ürünlerin fiyatlarının artması alım gücünüzü düşürür mü?	-1,159 (0,247)	4,048 (0,007)**	8,814 (0,000)**
Kendinizi finansal okuryazar bir kişi olarak değerlendiriyor musunuz?	-0,205 (0,838)	1,001 (0,392)	0,612 (0,691)
Aşağıdaki seçeneklerden hangisini satın almak için kredi çekmek daha faydalıdır?	-3,240 (0,001)**	0,562 (0,640)	3,361 (0,005)**
Aileniz gelir ve giderlerin kaydını tutmaya alışkın mı? Aşağıdakilerden hangisi ailenizdeki uygulamaya en yakın düşüyor?	-1,201 (0,230)	0,900 (0,441)	0,927 (0,463)
Brüt ve net ücret arasındaki fark nedir?	2,429 (0,015)*	0,354 (0,786)	7,414 (0,000)**

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

- Lise türüne göre öğrencilerin, ailelerinin acil durumlar için herhangi bir finansal önlemleri bulunup bulunmadığı durumları hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen Lisesine öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin, beklenmedik giderler ve gelecek için daha bilinçli hareket etme oranının diğer liselerde öğrenim gören öğrencilerin ailelerine göre fazla olduğu görülmüştür. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin ise ağırlıklı olarak ailelerinin ekonomik pozisyonları ile diğer öğrencilere göre daha ilgisiz olduğu görülmüştür.
- Bazı ekonomik göstergelere ilişkin eğilimlerin takip durumu öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Frekans dağılımlarına bakıldığında kız öğren-

cilerin ekonomik değişkenlere ilişkin eğilimleri erkek öğrencilere göre daha az takip ettiği ve konuya olan ilgilerinin daha az olduğu görülmüştür.

- Ürünlerin fiyat durumları ile ilgili hesaplama kabiliyetlerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre bu duruma, öğrenciler arasında yaş seviyesi yükseldikçe ürünlerin fiyatlarını hesaplayamama ya da yanlış hesap yapma olasılığının düşmesinin neden olduğu ifade edilebilir.
- Ürün fiyatları ile alım gücü ilişkisine yönelik yöneltilen soru karşısında, öğrenciler arasında okudukları sınıfa ve lise türüne göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, öğrenciler arasında yaş ortalaması yükseldikçe, satın alma gücü farkındalığının arttığı gözlenmiştir. Bu kapsamda lise türleri karşılaştırıldığında ise, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerin konu ile ilgili bilgi eksikliğinin diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha çok olduğu görülmüştür.
- Kredi çekme kararı konusunda yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve lise türüne göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği sonuçlarına göre, Anadolu Lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin diğer öğrencilere göre, araba dışında kalan tatil, giyecek ve kişisel bakım masraflarını karşılamada kredi çekme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyet farklılığı açısından değerlendirildiğinde ise kız öğrencilerin araba dışındaki ihtiyaçlar için kredi çekme eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmüştür.
- Net ve brüt ücret arasındaki farklılık üzerine yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve lise türüne göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran soruyu yanıtlamakta zorluk çektiği görülmüştür. Liseler arası farklılıklar değerlendirildiğinde ise Anadolu İmam Hatip ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin diğer liselerde öğrenim görenlere oranla ekonomi terimlerini tanımada daha az bilinçli olduğu görülmüştür.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Finansal okuryazarlık, yatırım, harcama, tasarruf, bütçe, finansal araçlar gibi birçok finansal yönetim unsurlarını barındıran bir kavram olmasından dolayı birçok ülkede araştırma ve çalışmalarda yerini almışken, özellikle maddi ve manevi sorumlulukların yavaş yavaş üstlenilmeye başlandığı gelişme çağındaki lise öğrencileri üzerine konu ile ilgili yapılan araştırmalar son derece sınırlıdır. Yetişmekte olan nesil üzerinde finansal okuryazarlık kavramının farkındalığını arttırmak ve finansal konularda davranışlarının şekillenmesine etki etmesi bakımından son derece önemli olduğundan dolayı bu araştırmada, Trabzon Ortahisar ilçesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri araştırılmıştır.

Çalışmada finansal okuryazarlık; finansal erişim, finansal tutum ve finansal davranış ve finansal bilgi bakımından araştırılmıştır.

Finansal bilgi ve tutumlardaki cinsiyetlere göre değişen farklılıklar, kadın ve erkeklerin öğrenme konusundaki heveslerinin ve yatkınlıklarının derecesini etkileyebilmektedir. Kadınlar finansal bilgi ve becerileri konusunda kendilerine daha az güvenme, finansal risklerden daha fazla kaçınma ve bir şekilde finansal konulara erkeklerden daha az ilgi duyma eğilimindedir. Lise öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada da, ekonomi ile ilgili gelişme ve bütçe giderlerinin takibi ile ekonomiye bağlı olarak değişen eğilimlere olan ilgi oranları erkek öğrenciler arasında daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler arasında yaş ortalaması yükseldikçe verilen doğru cevap oranlarının arttığı görülmektedir. Lise türü olarak bakıldığında ise değişken sonuçlar elde edilmiş olmakla birlikte, liseler arası eğitim farklılığı ile bağdaştırılamamaktadır. Bu sonuç, henüz finansal sorumlulukların üstlenilmediği ve finansal davranışlarının, finansal bilgi düzeylerinden çok etkilenmediği çağda olan, harcadıkları parayı kendi imkânları ile kazanmayan bireyler üzerinde çalışma yapıldığından kaynaklandığı söylenebilir.

Bireylerin, finansal tutum ve davranışlarının bilgi temelli kararlara dayalı şekillenmesi ekonomik sistemin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesine yol açacaktır. Finansal sistemin etkinliği ve bireylerin finansal konularda farkındalığının artırılması ancak finansal okuryazarlık eğitimi ile sağlanmaktadır. Finansal eğitim programlarının nasıl tasarlanması ve hedef kitleye yararlı olabilecek şekilde nasıl uygulanması gerektiği konusunda çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu araştırma konularının okul müfredatı ve okul dışı programlar olarak düşünülmeli gerekmektedir. Finansal eğitim programlarının kısa vadede sınırlı etkileri olduğu düşünülmeye karşın, uzun vadede işlerlik kazanacağı belirtilmektedir. Bu nedenle finansal eğitim programları uzun vadeye hizmet etse de, kısa vadeli programlar için aktif yöntemler geliştirilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu, daha özel hedef kitlelere yönelik, farklı ihtiyaçlara yanıt verebilecek, bilgilenmenin yanında uygulamalar hakkında somut öneriler sağlayabilecek programlar geliştirilmesidir. İhtiyaçlara göre geliştirilmiş finansal eğitim, bireylerin ekonomik ve finansal faaliyetlere katılma, etkili finansal karar alma ve gelecek planlamalarında daha bilinçli tutum ve davranış sergilemesinde katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, finansal okuryazarlık toplumun her kesimini ilgilendiren bir konu haline gelmekle birlikte, gençlerin konu ile ilgili bilinçlendirilmesi ayrı bir hassasiyet taşımaktadır. Özellikle üniversite eğitimine başlanmadan önce en geç lise seviyesinde bireylerin temel finansal okuryazarlık düzeylerini kazanmaları önem arz etmektedir. Genç nesilin, üniversite ya da iş hayatına başlamadan önce finansal konularda bir takım bilgiler sahibi olması, finansal anlamda geleceği için sağlam temeller atmasını sağlayacaktır. Kişisel finansal yönetimini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi hem birey hem de ülkelerin finansal refahı açısından son derece önemli olacaktır. Zira temel finansal kavramları bilen, finansal okuryazarlık seviyesi sürekli yükselen bireyler finansal refahın sağlanmasında büyük rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ansong, A. & Gyensare, M. A. (2012). Determinant of University Working-Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana, *International Journal of Business and Management*, 7(9), 126-133.
- Bacova, M., Concova, M. & Bricova, Z. (2013). Financial Literacy Of Students in Slovak Republic, *The 7th International Days of Statistics and Economics*, 9(3), 51-60.
- Bernheim, D.B., Garrett, D.M. & Maki, D.M. (2001). Education and Savings: The Long-Term Effects of High School Financial Curriculum Mandates, *Journal of Public Economics*, 80(3), 435-465.
- Borden, L. M., Lee, S.A., Serido, J. & Collins, D. (2008). Changing College Students' Financial Knowledge, Attitudes, and Behavior through Seminar Participation, *Journal of Family and Economic Issues*, 29(1), 23-40.
- Bowen, C. F. (2002). Financial Knowledge of Teens and Their Parents, *Financial Counseling and Planning*, 13(2), 93-102.
- Capuano, A. & Ramsay I. (2011). *What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics*, *Financial Literacy Project*, Research Report, The University of Melbourne, 220.
- Chen, H. & Volpe, R. P. (1998). An Analysis of Personal Finance Literacy Among College Students, *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Civan, M. & Cenger, H. (2010). Finansal Yönetim Dersini Almış Öğrencilerin Finans Eğitimi Beklentilerini Ölçmeye Yönelik Yapılan Bir Çalışma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 46(4), 84-99.
- Cole, S, Sampson, T. & Zia, B. (2008). Money or Knowledge? What Drives The Demand for Financial Services in Developing Countries?, *Harvard Business School Working Paper*, 9(17), 1-51.
- Courchane, M. & Zorn, P. (2005). Consumer Literacy and Creditworthiness, http://www.chicagofed.org/digital_assets/others/events/2005/promises_and_pitfalls/paper_literacy.pdf (11.04.2014).
- Cude, J. B., Frances, C.L., Angela, C.L., Kaci, M., Emily, L. Loren, M. & Krisanna, M. (2006). College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn, *Eastern Family Economics and Resource Management Association Conference 2006*, 102-109.
- Danes, S.M., Catherine, H.C. & Laurie, B. (1999). Financial Planning Curriculum for Teens: Impact Evaluation, *Financial Counseling and Planning*, 10(1), 25-37.
- Duca, J.V. & Kumar, A. (2014). Financial Literacy and Mortgage Equity Withdrawals, *Journal of Urban Economics*, 80, 62-75.
- Ergün, B., Şahin, A. & Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 847-864.

- Garcia, M.T.M., Barros, C. & Silvestre, A. (2011). Saving Behaviour: Evidence from Portugal, *International Review of Applied Economics*, 25(2), 225-238.
- Gathergood, J. (2012). Self-Control, Financial Literacy And Consumer Over-Indebtedness, *Journal of Economic Psychology*, (33), 590-602.
- Hilgert, M.A. & Jeanne, M.H. (2003). Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior, *Federal Reserve Bulletin*, 89(7), 309-322.
- İbrahim, E.M. & Alqaydi, R.F. (2013). Financial Literacy, Personal Financial Attitude, and Forms of Personal Debt Among Residents of the UAE, *International Journal of Economics and Finance*, 5(7), 126-138.
- Japelli, T. (2010). Financial Literacy: An International Comparison, *Netspar Discussion Papers*, (64).
- Jorgensen, B.L. & Savla, J. (2010). Financial Literacy of Young Adults: The Importance of Parental Socialization, *Family Relations*, 59(10), 341-478.
- Klapper, L., Lusardi, A. & Panos, G.A. (2013). Financial Literacy and Its Consequences: Evidence from Russia during the Financial Crisis, *Journal of Banking & Finance*, 37, 3904-3923.
- Louw, J., Fouche, J. & Oberholzer, M. (2013). Financial Literacy Needs Of South African Third-Year University Students, *International Business & Economics Research Journal*, 12(4), 439-450.
- Lusadi, A. & Mitchell, S.O. (2009). How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness, *National Bureau of Economic Research Paper*, No: 15350.
- Mahdzan, N.S. & Tabiani, S. (2013). The Impact of Financial Literacy on Individual Saving: An Exploratory Study in the Malaysian Context, *Transformations in Business & Economics*, 12(28), 41-55.
- Mandell L. (2008). The Financial Literacy of Young American Adults: Results of the 2008 National JumpStart Coalition Survey of High School Seniors and College Students, *Jumpstart Coalition*, Washington, USA.
- Mandell, L. & Klein, L.S. (2009). The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior, *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 15-24.
- NCEE (National Council on Economic Education). (2005). *What American Teens & Adults Know About Economics*, New York, USA.
- Nicolini, G., Cude, B.J. & Chatterjee, S. (2013). Financial Literacy: A Comparative Study Across Four Countries, *International Journal of Consumer Studies*, (37), 689-705.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, Paris, OECD.
- Pahnke, L. & Honekamp, I. (2010). *Different Effects of Financial Literacy and Financial Education in Germany*, University of Bamberg, Chair in Economics, Especially Empirical Microeconomics Graduate Thesis.

- Robb, C.A. & Sharpe D.L. (2009). Effect of Personal Financial Knowledge on College Students' Credit Card Behavior, *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 25-43.
- Robb, C. & Woodyard, A.S. (2011). Financial Knowledge and Best Practice Behavior, *Journal of Counseling and Planning*, 22(1), 60-70.
- Rosacker, K.M., Ragothaman, S. & Gillispie, M. (2009). Financial Literacy of Freshmen Business School Students, *College Student Journal*, 43(2), 391-399.
- Rutledge, S. (2009). Improving Protection in Financial Services for Russian Consumers, *Europe and Central Asia Knowledge Brief*, 13, 1-5.
- Sargül, H. (2014). A Survey of Financial Literacy Among University Students, *The Journal of Accounting and Finance*, (64), 207-224.
- Shambare, R. & Rugimbana, R. (2012). Financial Literacy Among the Educated: An Exploratory Study of Selected University Students in South Africa, *Feature Article*, 54(4), 581-590.
- Stewart, F. (2006). Financial Education and Pensions, Private Pension Unit OECD, New Delhi, India, <http://www.oecd.org/dataoecd/31/3/37396764.pdf>, (20.10.2015).
- Temizel, F. (2010). *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Temizel, F. & Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Valentine, G.P. & Khayum, M. (2005). Financial Literacy Skills of Students in Urban and Rural High Schools, *The Delta Pi Epsilon Journal*, 47(1), 1-10.
- Varcoe, K.P., Martin, A., Devitto, Z. & Go, C. (2005). Using A Financial Education Education Curriculum For Teens, *Financial Counseling and Planning*, 16(1), 63-71.
- Williams, T. (2007). Empowerment of Whom and for What? Financial Literacy Education and the New Regulation of Consumer Financial Services, *Law & Policy*, 29(2), 226-256.
- Worthington, A.C. (2006). Predicting Financial Literacy in Australia, *Financial Services Review*, 15(1), 59-79.